VAIKAS PASIRINKIMŲ KELYJE

VADOVAS TĖVAMS

Leidinio turinį parengė projekto „Euroguidance“ ambasadorė
ir psichologė **Sigita Novikovienė.**

Leidinio leidėjas

Švietimo mainų paramos fondas
Rožių al. 2, Vilnius
www.smpf.lt
euroguidance@smpf.lt

Leidinys yra bendrai finansuojamas Europos Komisijos pagal programą „Erasmus+“. Europos Komisijos parama šiam leidiniui parengti nereiškia pritarimo jo turiniui, kuriame pateikiama autoriaus nuomonė, todėl Europos Komisija negali būti laikoma atsakinga už informaciją, panaudotą šiame leidinyje.

Leidinys platinamas nemokamai.

Šio leidinio turinį cituoti ar kitaip naudoti galima tik gavus autorės sutikimą ir nurodant šaltinį.

euro | guidance

Erasmus+

TURINYS

Įžanga 4

Nuo ko priklauso mūsų pasirinkimai? 5

Karjeros raida žmogaus gyvenime 6

Vaiką ateičiai ruoškite šiandien 6

Šiek tiek statistikos 8

Pagarbus santykis su vaiku 10

Tėvų įtaka vaikų pasirinkimams 13

Tėvai kaip veidrodis 15

Ar tikrai gerai pažįstu savo vaiką? 17

Kaip aš rinkausi profesiją? 20

Tėvų klaidos vaikų akimis 22

Tėvų klaidos remiantis psichologų tyrimais 23

Dažniausiai pasitaikančios vaikų pasirinkimo klaidos 25

Ką geriausia šiandien rinktis vaikui? 26

Kaip stiprinti vaiko savivertę? 29

Požiūris į konsultantą 30

Patarimai tėvams 31

ĮŽANGA

Ateina laikas, kai ne man, o mano vaikui reikia spręsti, ką jis toliau norės veikti gyvenime. Kaip žinoti, ar tas pasirinkimas jam suteiks laimės? Juk visiems mums, tėvams, rūpi mūsų vaikų ateitis ir laimė. Dažnai net nesusimąstome, kiek daug dalykų mūsų vaikų gyvenime priklauso nuo mūsų – tėvų. Šeima turi stiprią įtaką vaikų sprendimams Vienas tokių yra būsimos profesijos, studijų, arba, kaip dabar madinga sakyti, karjeros pasirinkimas.

Konsultuodama jaunuolius ir vyresnio amžiaus žmones išgirstu daug istorijų, kodėl jie pasirinko vieną ar kitą kelią, vieną ar kitą specialybę. Jauni žmonės retai tiksliai žino, ką jie nori veikti gyvenime, nebūna apsisprendę. Labai dažnai jie pasikliauna tėvų išmintimi, patirtimi ir patarimais. Kartais tiesiog būna palikti likimo valiai, nes tėvai jais pasitiki ir laiko savarankiškais. Kartais tėvai nori padėti savo vaikui apsispręsti, ką pasirinkti, bet ne visada žino kaip.

Nusprendžiau pasidalinti savo profesine patirtimi ir žiniomis, kad tėvai praplėstų savo akiratį, norėdami prisidėti prie vaiko profesijos pasirinkimo.

Tiesa yra ta, kad dabar vaikams sunku patarti, kaip šiandien daroma karjera ir kaip gauti kokį nors darbą, ypač puikų. Pasaulis pasikeitė nuo tada, kai jūs dar mokėtės, rinkotės profesiją ar darbą. Pasaulis keičiasi labai greitai, ir tai, kas šiandien atrodo labai perspektyvu arba reikalinga, po kelių metų gali pasikeisti. Jeigu anksčiau atrodė, kad lojalumas labai svarbu, kad galėsi daryti karjerą, jei būsi lojalus darbdaviui, tai šiandien karjera daroma visiškai kitaip. Tėvų patarimai ar įžvalgos gali būti nepriimtinos, nes pasaulis vaiko akimis kiek kitoks.

Ugdydami vaikus tėvai nori tik paties geriausio: kad vaikai būtų laimingi, dirbtų mėgstamą darbą, kad jiems nieko netrūktų.

Pasirinkti profesiją –
tai vienas iš uždavinių pereinant
į suaugusiojo gyvenimą.

Projekto „Euroguidance“ ambasadorė
psichologė **Sigita Novikovienė**

NUO KO PRIKLAUSO MŪSŲ PASIRINKIMAI?

Labai dažnai mes net nesusimąstome, kodėl jaučiamės vienaip ar kitaip, kodėl elgiamės vienaip ar kitaip ir kas nulemia vienokį ar kitokį mūsų sprendimą. Iš daugelio psichologinių teorijų čia išskyriau tik kelias, kurios, manau, gali paaiškinti, kas gali turėti įtakos mūsų profesijos pasirinkimui.

PSICHOANALIZĖ. Svarbios vaikystės patirtys ir mūsų pasąmonė.

Pasąmonė nepastebimai diktuoja individo mintis ir elgesį. Pasąmonė yra ta vieta, kur slypi žmogaus motyvacija. Ji valdo elgesį, verčia priimti tuos sprendimus, kurie žada patenkinti kylančius poreikius. Taip pat labai svarbios vaikystės patirtys: kiek vaikas patyrė meilės, kiek juo pasitikėjo, kiek buvo leidžiama patirti, ar vaikas buvo skatinamas, ar nuvertinamas, ar iš jo buvo daug ir griežtai reikalaujama. Taip formuojamas savarankiškumas, iniciatyvumas arba bejėgystė, pasitikėjimas savimi arba menkavertiškumo jausmas ir t. t.

HUMANISTINĖ PSICHOLOGIJA. Svarbu žmogaus vertybės ir tikslai.

A. Maslow teigė, kad „žmogus privalo būti tuo, kuo gali būti“. Kiekvienas iš mūsų turi individualų tikslą, kuriam kiekvienas esame unikaliai tinkamas, ir dalis kelio į savęs aktualizavimą yra atrasti tą tikslą ir jo siekti. Jei žmogus daro ne tai, kam gyvenime yra labiausiai tinkamas, nors kiti jo poreikiai ir būna patenkinti, žmogus vis tiek nuolat neras sau vietos ir nebus laimingas. Kiekvienas mūsų turime atrasti savo potencialą ir ieškoti tokių patirčių, kurios leistų mums jį išpildyti.

KOGNITYVINĖ PSICHOLOGIJA. Lemiamą reikšmę žmogaus elgesiui turi žinios ir sugebėjimas konstruktyviai mąstyti.

Kai įsitraukiame į veiklą, kuri mums patinka ir atrodo gana sudėtinga pagal mūsų gebėjimus, mes pasineriame į tą veiklą ir pasiekiame tėkmės būseną, kurioje patiriame ramybę, esame susikaupę, įsitraukę, įsigilinę, prarandame laiko pojūtį, patiriame vidinio aiškumo jausmą. Tuomet pasiekiama tokia proto būsena, kai viskas vyksta automatiškai. O kaip pasiekti tokią būseną? Labai svarbu, kad veiklos keliamas iššūkis atitiktų žmogaus įgūdžius, užduotys būtų tokios, kurias būtų galima atlikti, bet kartu praplėstų žmogaus gebėjimus ir reikalautų visiško susikaupimo. Tai yra tinkama gebėjimų ir sudėtingumo pusiausvyra.

KARJEROS RAIDA ŽMOGAUS GYVENIME

D. Super sako, kad asmuo karjerą plėtoja visą gyvenimą:

1. **Iki 14–15 metų** – profesinio savęs vaizdo formavimas. Savęs pažinimas,
2. **15–24 metai** – profesijos pasirinkimas,
3. **25–40 metų** – darbas pagal pasirinktą profesiją,
4. **40–64 metai** – palaikymas arba profesijos keitimas,
5. **Nuo 65 metų** – atsitraukimas. Energijos ir motyvacijos trūkumas.

VAIKĄ ATEIČIAI RUOŠKITE ŠIANDIEN

Pradėti kalbėtis apie karjerą galima jau nuo ankstyvojo vaikų amžiaus. Atlikus daugybę tyrimų įrodyta, kad vaikai nuo 4 metų amžiaus galvoja apie savo būsimą karjerą ir apie darbą mąsto vadovaudamiesi lyčių stereotipais. Vienas tyrimas (autoriai *Nick Chambers, Dr. Elnaz, T. Kashefpakdel, Jordan Rehill, Christian Percy*) buvo pavadintas „Nupiešk savo ateitį“. Jis atskleidė, kad nuo septynerių iki septyniolikos metų amžiaus žymių skirtumų galvojant apie karjeros siekius nėra. Daugumai norų įtaką darė televizija, filmai, socialiniai tinklai. Tyrimas taip pat parodė, kad darbai, kurių nori vaikai, gali būti puikiai vertinami todėl, kad tai yra vieninteliai darbai, apie kuriuos jie žino iš savo tėvų arba savo tėvų draugų.

Kokią pirmąją žinutę Jūsų vaikas galėjo gauti apie karjerą ir darbo bei profesijų pasaulį?

Pagalvokite, kokią žinutę jūsų vaikai galėjo gauti apie jūsų pačių karjerą? Ar kalbatės apie tai, ką dirbate, kaip praėjo jūsų darbo diena? Kokias emocijas jūs patiriate darbe? Su kokiais sunkumais susiduriate? Kokius įvertinimus gaunate? Ar vaikas mato jus po darbo pavargusį, ar pilną įspūdžių ir naujų patyrimų? Ar dažniau patiriate stresą darbe, ar turite galimybę augti ir tobulėti? Gal jūs dirbate tik tam, kad galėtumėte susimokėti mokesčius? Dauguma mano kalbintų vaikų dažnai net neįsivaizduoja, ką jų šeimos nariai veikia darbe visą dieną. Jie nežino, ar jų tėvai yra patenkinti savo darbu. Jie nežino, ar darbas teikia tėvams pasitenkinimą.

Ar kalbatės su savo šeima apie naujienas darbe? Ar kalbate apie tai, su kokiais iššūkiais kada nors teko susidurti ir kaip jie buvo išspręsti? Ar dalinatės, kas teikia pasitenkinimą darbe, o kas erzina? Tokie pokalbiai gali padėti vaikams geriau suprasti, kaip atrodo darbas ir kad tai yra daugiau nei paprasčiausiai kasdien eiti į tą pačią vietą. Tai gali paskatinti pasikalbėti apie vaiko pasirinkimus ir karjerą. Galima išnaudoti laiką ir kalbėtis su vaikais apie profesijas visur: kavinėje, banke, parduotuvėje, viešbutyje per atostogas, ligoninėje ir pan. Galima aptarti, koks personalas dirba atitinkamose įstaigose, kokias funkcijas atlieka, kokio lygmens personalas darbuojasi, kiek apytiksliai darbuotojų dirba atitinkamoje organizacijoje ir pan. Svarbu išlikti objektyviam ir nešališkam, kalbėti apie visus galimus darbus: sanitaro, pardavėjo, vadybininko, gydytojo, padavėjo ir kitus, svarbu nesuformuoti nuomonės, kad darbai būna „geri“ arba „blogi“. Vaikai labai greitai pajaučia, kurie darbai tėvų vertinami palankiai ir gali bandyti įtikti tėvams. Konsultuodama jaunus žmones dažnai girdžiu, kad tėvų nuomonė vienaip ar kitaip daro įtaką jaunuolių sprendimams, jie vertina tėvų patirtį ir dažnai bijo nuvilti savo tėvus.

SVARBU PRISIMINTI:

- **Tėvai paaugliui buvo, yra ir bus labai svarbūs žmonės.**
- **Net ir mažiausi tėvų lūkesčiai daro įtaką paauglio pasirinkimams.**
- **Paaugliui svarbus tėvų dėmesys, palaikymas, pripažinimas, pagarba jo pasirinkimams ir deramas grįžtamasis ryšys.**
- **Klaidos yra neatsiejama žmogaus brandos dalis, kuri skatina siekti pokyčių.**

Savo kelio ieškantis jaunuolis ieško saugaus, palaikančio, geranoriško ryšio su artimaisiais. Jo neradęs, gali nusivilti ir savimi, ir kitais bei pasukti ne tuo keliu, kurį buvo drąsiai pasirinkęs.

> Mūsų vaikai gyvena kitame laikmetyje ir greičiausiai jie savo gyvenime karjerą pakeis daug kartų.

ŠIEK TIEK STATISTIKOS

Yra daugybė informacijos šaltinių, kur galima rasti atliktų tyrimų duomenis apie profesijas, jų paklausą ir kitus klausimus. Apžvelgus tokius informacijos šaltinius, kaip STRATA[1], Užimtumo tarnyba, Lietuvos reitingai, LAMA BPO, „Invest Lithuania“ ir kt.[2], norisi pažymėti, kad:

- Net patys gudriausi gimnazistai žino ir gali išvardinti tik apie 60–80 profesijų, o jų yra 45000.
- Tik 20 proc. jaunuolių profesiją pasirenka brandžiai ir atsakingai.
- Net 60 proc. apklaustų tėvų sako, kad jų vaikai prašė pas juos pagalbos renkantis profesinį kelią.
- 25 proc. abiturientų stoja bet kur, kur gauna galimybę studijuoti nemokamai.
- Pasirodo, kad šiais laikais dauguma jaunuolių profesiją renkasi remdamiesi tokiais motyvais: „man svarbu studijuoti Vilniuje“, „man svarbu, kad už studijas nereikėtų mokėti“, „stoju ten, kur stoja mano draugai“, „stoju, nes tai yra nauja studijų programa“.
- 40 proc. absolventų nusprendžia kur stoti paskutinę minutę. Tai rodo, kad jie tam nesiruošia.
- Į profesines mokyklas dažniausiai ateina jau įgiję kokią nors profesiją, neretai baigę aukštąjį mokslą. Tai rodo, kad profesinis mokymas yra nuvertintas, ir nėra suvokimo apie profesijas bei darbo rinką.
- Dažnai jaunuoliai pasirenka studijas, nes jas finansuoja tam tikros įmonės. Tačiau ne visada tai yra tikrai geras jų pasirinkimas.
- Manoma, kad apie 50 proc. darbuotojų turės persikvalifikuoti iki 2025 metų.

[1]Pranešimai **„Ar absolventų pasirinkimai ir verslo poreikiai sutampa?“** ir **„Kur dingsta studijas baigę ir darbo neturintys specialistai“** iš „Alliance for Recruitment“ virtualių seminarų ciklo „Pokyčiai darbo rinkoje: kas yra „new normal“?“

[2]LRT radijo švietimo laida **„Dešimt balų“**, 2020-08-13. Laidos tema „Du trečdaliai abiturientų neturi ateities vizijos“, dalyvauja Vyriausybės strateginio analizės centro analitikas Gintautas Jakštas.

Konsultuodama jaunuolius dažnai iš jų girdžiu, ką jiems sako jų tėvai arba kaip jie supranta tėvų požiūrį į profesijos pasirinkimo planavimą. Kartą pas mane atėjo trečio kurso studentas ir sako: „Aš žinau, kad aš niekada nedirbsiu šio darbo. Man labai gerai sekasi mokslai, mane skatina dėstytojai, kviečia dalyvauti įvairiose veiklose ir stažuotėse, bet man tai nepatinka." Paklaustas, kodėl jis vis dar studijuoja, atsakė: „Už mano mokslus moka tėvai. Aš negaliu jų nuvilti. Jie tiki mano ateitimi, jie džiaugiasi, kad man sekasi. Ir kai baigsiu mokslus, už kuriuos moka tėvai, tik tuomet galėsiu rinktis, ką pats noriu. Jie juk taip stengiasi, jie investuoja."

Ar ne per brangu mokėti už tai, ko niekada nenaudosi? Ar ne per daug laiko sugaištam, galėdami tobulėti kitoje srityje? Ar tai yra pagarba tėvams, ar baimė kalbėtis ir išsakyti savo norus, savo galimybes, svajones?

Tenka konsultuoti nemažai medicinos universiteto studentų. Dažniausiai jie ateina dėl psichologinių problemų. Tačiau gana greitai paaiškėja, kad tos problemos labai susiję su tuo, kad jie nėra savo vietoje. Viena mergina pasakojo: „Man labai patinka architektūra. Man patinka kurti projektus, miestus, pastatus. Bet neturiu tam jokių įgūdžių, todėl nestojau. Nesimokiau piešti, nes visą laiką ruošiausi stoti į mediciną ir papildomai mokiausi biologiją, chemiją. Mano mama labai gera gydytoja. Aš ja žaviuosi. Bet man taip sunku mokytis. Man nepatinka tai, ką aš mokausi. O dar reikia už tai mokėti nemažus pinigus. Kai gaunu mažesnį pažymį universitete, labai išgyvenu, nes turiu gauti aukščiausią, bet tiesiog negaliu mokytis, nes neįdomu. Bet žinau, kad turiu įgyti padorią ir gerą specialybę, nes mano broliai nieko nesimokė ir nieko padoraus nedirba."

Dar viena klientė, kuri dirba finansų srityje, pasirinko šią studijų kryptį, nes pasiūlė tėtis. Jis sakė, kad ji visada turės darbo, jei pasirinks finansų analitiko specialybę. Tikriausiai jis buvo teisus, tik pamiršo atsižvelgti į dukros asmenybę ir charakterį. Klientė yra labai kūrybiška, jai patinka veiklos, susijusios su kūrybiniu darbu, bendravimu su žmonėmis. Todėl ji savo darbe nesijaučia gerai, nors didelės pastangos ir duoda gerus rezultatus.

VAIKAI DAŽNAI GIRDI:

„Aš moku už tavo studijas ir neleisiu, kad mano sunkiai uždirbti pinigai nueitų veltui."

„Aš esu tavo mama (tėtis) ir žinau, kas tau yra geriausia. Aš žinau, ką tu gali. Tu turi stoti ..."

„Aš žinau, kad tau nepatinka tikslieji mokslai, bet jei tu sunkiai dirbsi ir labai stengsiesi 11–12 klasėje, vėliau būsi laimingas. Tu uždirbsi daugiau ateityje, būsi labiau vertinamas."

„Tu esi per jaunas ir nesupranti, kad menai neturi ateities."

PAGARBUS SANTYKIS SU VAIKU

Neturime pamiršti, kad paauglystė yra sunkus gyvenimo tarpsnis. Siekdamas autonomijos ir nepriklausomybės, paauglys pamažu įgyja pasitikėjimą savimi. Kiekvienas paauglys susikuria asmeninę erdvę, į kurią mielai priima draugus ir kolegas, bet netoleruoja prievartinio kišimosi. Paauglystė – tai ginčų su suaugusiaisiais metas, nes būtent šiuo laikotarpiu siekiama įtvirtinti orumą, pagarbą sau ir įgyti sugebėjimų bei problemų pripažinimą. Tėvai turi pripažinti visus šiuos poreikius, jei ateityje nori išvengti paauglio pykčio proveržių, po kurių paauglys įsižeidžia arba ima elgtis nepagarbiai. Taktas šeimoje tiek krizės metu, tiek po jos užtikrina paauglio asmeninės atsakomybės vystymąsi.

Didžiausia problema, kylanti suaugusiesiems bendraujant su vaikais, yra klausymosi įgūdžių stoka. Mes norime bendrauti su sūnumis ir dukromis, tačiau daugelis iš mūsų **klausomės tik tam, kad atsakytume, o ne išklausome, kad suprastume juos**. Mokėjimas išklausyti nulemia mūsų santykius su kitais žmonėmis, taip pat ir su mūsų vaikais. **Mes kur kas daugiau kalbamės apie vaikus, bet ne su vaikais**. Galime valandų valandas diskutuoti su draugais ar pažįstamais, kokia mokykla yra geriausia, kaip mano vaikas mokosi, leidžia laiką, elgiasi, ko jis pasiekė ir t. t. Tačiau ar apie tai kalbamės su savo vaikais? Ar paklausėte, kaip Jūsų vaikas jaučiasi mokykloje? Kas jam sekasi, o kas nesiseka? Kas jį erzina, kas jį neramina? Kokią mokyklą ar būrelį, papildomą veiklą norėtų rinktis Jūsų vaikas? Ar jis žino ir supranta, kodėl renkasi vieną ar kitą veiklą ar mokymosi įstaigą? Ir kai norėsite pasikalbėti su vaikais, sustokite ir pagalvokite, ar tikrai norite paklausti savo vaiko, ar jūs jau žinote, kas jam būtų geriausia. Leiskite pirma kalbėti vaikui, išklausykite jį.

Klausymasis yra nelengvas darbas. Tai tarsi kova su daugeliu trukdančių veiksnių. Juk gaunamą informaciją „perkošiame“ per daugybę filtrų: žinojimo, patirties, nuostatų, emocinės būsenos, fizinės savijautos ir kt.

Jei mus pasiekia mūsų įsitikinimams, nuostatoms ar vertybėms prieštaraujanti informacija, galime jos net nesuvokti. Kartais girdime tik tai, ką norime išgirsti, kas atitinka mūsų siekius ir norus, tai, kas dera su mūsų požiūriu. Dažnai įsijungia patirties filtras. Patirtis mums suformuoja neįsisąmonintas išankstines nuostatas. Pavyzdžiui, kartais, kalbėdamiesi su vaikais, mes dar net neprasidėjus pokalbiui tariamės žinantys, ką vaikas pasakys, ir taip iš anksto parengiame atsakymą. Jei vaikas sako, kad nori eiti į šokių treniruotę, o mes žinome, kad jam nesiseka matematika (nes tokia mūsų patirtis), tai atsakome jam: „Tau nesiseka matematika, sėdėk namie ir mokykis, nes matematika yra svarbiau negu šokiai."

Didelį poveikį bendraujant daro ir mūsų emocijos. Jei mus užvaldo stiprios emocijos, nesvarbu, ar malonios, ar ne, jos veikia mūsų suvokimą, trukdo klausytis. Todėl jei esame pavargę, nuliūdę ar supykę arba kuo nors labai džiaugiamės, vargu ar išgirsime, ką iš tiesų sako vaikai.

Nuo to, kaip sugebame išklausyti ir įsiklausyti į savo vaikus, priklauso mūsų bendravimas. Dažnai tenka išgirsti, kaip tėvai guodžiasi: „Aš bandau su juo (ja) kalbėtis, bet jis (ji) tik užsidaro savo kambaryje arba tyli, visai nenori nieko girdėti." Dažniausiai netinkami žodžiai ar tam tikras elgesys ir griauna tarpusavio santykius, supratimą, sukelia emocinę įtampą ar net susvetimėjimą. Neretai tėvai mano, kad privalo vaikus nukreipti teisingu keliu, pamokyti, kaip reikia gyventi. O pasitikėjimu grįstas bendravimas neatsiranda tarsi iš niekur („Liepiau papasakoti, kaip sekėsi, tai ir klok viską iš eilės!") ar dėl paliepimų, nurodymų. Kad vaikas mums norėtų ką nors atvirai pasisakyti, pirmiausia mes patys savo elgesiu turime jam parodyti, kad esame pasirengę klausytis. Ne mažiau svarbu parodyti, kad esame pasirengę suprasti jį ir nepamokslauti.

Ką gi reiškia atidžiai klausytis? Atidžiai klausyti vaiko, vadinasi, grąžinti jam pokalbiu tai, ką jis jums atskleidė, drauge įvardijant jo jausmą. Jei iš tiesų vaiko klausotės atidžiai, ilgainiui jis pradeda daugiau pasakoti apie save, silpnėja jo neigiami išgyvenimai ir jis dažniau ima spręsti savo problemas pats.

Kaip galite išmokti atidžiai klausytis?

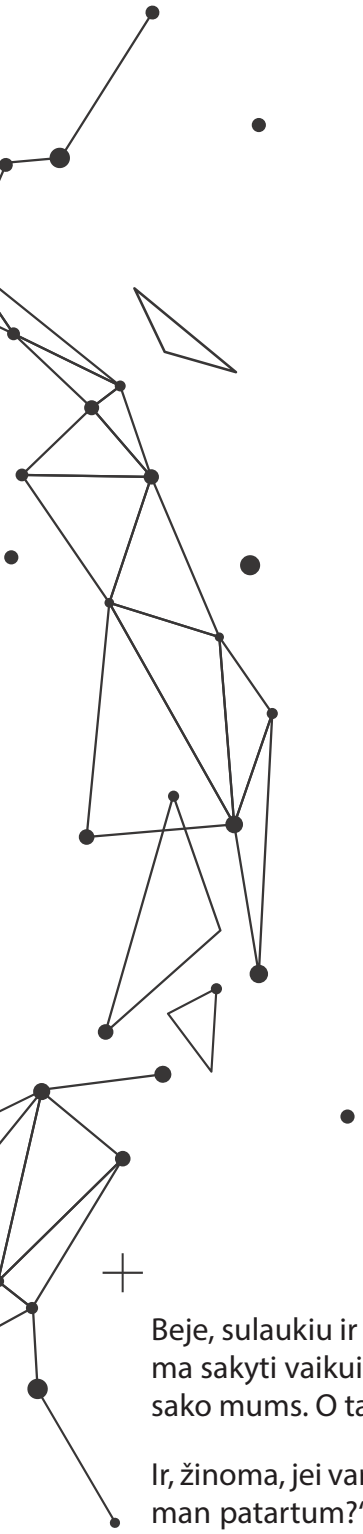

Psichologai išskiria 12 atidaus klausymo kliūčių:

1. **Įsakymai, komandos: „**Tučtuojau liaukis“, „Pasiklok lovą“, „Paruošk namų darbus“, „Išjunk kompiuterį“ ir pan.
2. **Įspėjimai, grasinimai:** „Jeigu dar kartą tai pasikartos...“, „Negrįši laiku, kaltink save...“
3. **Moralizavimas, pamokymai:** „Kiekvienas žmogus turi dirbti“, „Privalai gerbti vyresniuosius“.
4. **Patarimai, parengti atsakymai: „**Aš tavo vietoj...“, „O tu imk ir pasakyk...“, „Kodėl gi tau nepabandžius...?“
5. **Įrodymai, pamokslai:** „Blaškaisi ir darai klaidų“, „Kiek kartų tau sakiau, nepaklausei.“
6. **Kritika, pabarimai, kaltinimai:** „O aš tavimi tikėjau“, „Vėl viską padarei ne taip“, „Amžinai tu...“
7. **Pernelyg apibendrintas pagyrimas:** „Šaunuolis“, „Tu tiesiog genijus“, „Tu pati gražiausia.“
8. **Pravardžiavimas, pajuokos:** „Koks tu tinginys“, „Na, tiesiog ne galva, o puodynė.“
9. **Spėliojimai, interpretacijos:** „Aš žinau, kad viskas dėl to, kad tu...“
10. **Kamantinėjimas, tyrinėjimas: „**Kas gi vis dėlto nutiko?“, „Kodėl tu tyli?“, „Aš vis tiek sužinosiu“.
11. **Žodinė užuojauta:** „Nusiramink“, „Nekreipk dėmesio“.
12. **Atsakymai juokais, pasitraukimas iš pokalbio.**

Beje, sulaukiu ir tėvų pastabų, reakcijos į šį kliūčių sąrašą. Jie sako: atrodo, kad iš viso nieko negalima sakyti vaikui. Iš dalies taip ir yra – pirmiausia patylėkime ir paklausykime, išgirskime, ką vaikas sako mums. O tada kalbėkime.

Ir, žinoma, jei vartosite savo kalboje daugiau atvirų klausimų („Ką tu manai?“, „Kaip tau atrodo?“, „Ką man patartum?“ ir pan.), tuo daugiau pokalbio temų atsiras. O pokalbis, tiksliau, atviras pokalbis yra gerų tarpusavio santykių pradžia.

TĖVŲ ĮTAKA VAIKŲ PASIRINKIMAMS

Šio skyriaus pradžioje noriu pasiūlyti atlikti užduotį. Klausimai leis sužinoti daugiau apie save ir ar tikrai gerai pažįstate savo vaikus. Tai bus tarsi stimulas pasižiūrėti kitomis akimis ir pagalvoti, kokios jūsų nuostatos, kaip jūs gyvenate šiandien, kaip jūs pažįstate save ir savo vaiką.

- Kokį darbą dirbate?
- Kokį darbą norėjote dirbti?
- Kokias profesijas laikote svarbiausiomis?
- Kokios profesijos, jūsų manymu, yra visiškai nenaudingos?
- Ko mokosi jūsų vaikas? Kokie dalykai jam patinka?
- Kuo jūsų vaikas norėtų tapti? Kokį darbą norėtų dirbti?
- Ar apie tai kalbėjotės su vaiku?

Nereikėtų per daug nerimauti, jei atrodo, kad šiuolaikiniame pasaulyje per sudėtinga ką nors nuspręsti.

Dažnai girdime, kad jaunas žmogus nežino, ko nori, jam nerūpi, ką pasirinkti. Be to, dabar visai kitaip nei anksčiau: viskas taip greit keičiasi, kad kaip tam vaikui susigaudyti tokioje gausybėje, ką pasirinkti savo gyvenime. Bet pirmiausia, tėveliai, norėčiau jums užduoti keletą klausimų, į kuriuos, tikiuosi, jūs nuoširdžiai ir sąžiningai atsakysite:

- Ar jūs esate įkvepiantis pavyzdys aplinkiniams?
- Ar jaučiatės ypatingas atlikdamas savo veiklą ir tikite tuo, ką darote?
- Ar jums patinka tai, ką Jūs dirbate ir kuo užsiimate?
- Ar jūs dirbate pagal specialybę, kurią pasirinkote baigęs mokyklą?
- Ar jūs tiksliai žinojote, kuo norite būti baigęs mokyklą? Kaip jūs rinkotės specialybę?
- Ar padedate savo vaikui ieškoti atsakymų į klausimą, ką reikės pasirinkti? Ar ieškote galimybių, kur galima būtų išbandyti vieną ar kitą specialybę ar geriau su ja susipažinti?
- Ar pastebite, kokios jūsų vaiko asmenybės savybės išskiria jį iš kitų?
- Kaip bendraujate su vaiku: kalbate jam ar kalbatės su juo (jiems visada labiau patinka kalbėtis)?
- Ar pabrėžiate savo vaiko gyvenimo sėkmės fragmentus? Patiriama sėkmė visada stiprina motyvaciją.
- Kaip suteikiate vaikui grįžtamąjį ryšį apie jo patirtį mokykloje, namuose ir kitoje aplinkoje? Motyvacijai būtinas tinkamas grįžtamasis ryšys: konkretus, padrąsinantis, parodantis kryptį tobulėjimui ir leidžiantis rinktis.

Mūsų vaikų motyvacija priklauso nuo jų artimiausios aplinkos požiūrio į pokyčius, sprendimų priėmimą, mokymąsi, tikslus ir jų siekimą.

TĖVAI KAIP VEIDRODIS

Tėvai daro įtaką savo vaikų mokymosi ir išsilavinimo lygiui pasiekti, formuoja žinias apie skirtingus darbus ir įvairias profesijas, požiūrį į darbą, skatina motyvaciją tapti sėkmingam. Visa tai vyksta nesąmoningai – augdami vaikai ir paaugliai perima tėvų požiūrį ir lūkesčius. Pavyzdžiui, jei abu tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, dalindamiesi prisiminimais apie studijas, studentavimo laikus, perduodami patirtį, akcentuodami diplomo svarbą, formuoja nuostatą, kad baigus mokyklą reikia studijuoti aukštojoje mokykloje, kelti savo kvalifikaciją, kopti karjeros laiptais. Vaikai stebėdami artimiausią aplinką formuoja savo vertybes žiūrėdami į tėvus kaip į veidrodį. Kartais kitos profesijos ar studijos ne aukštojoje mokykloje yra nuvertinamos. Arba atvirkščiai, jei vaikai auga šeimoje, kur tėvai neturi tikslų, dirba paprastus darbus, neturi hobio, perima labai panašų elgesio ir gyvenimo būdo modelį. Įvairūs veiksniai, tokie kaip tėvų socialinė ir ekonominė padėtis, jų išsilavinimas, lytis, sugebėjimai ir temperamentas, siejami su vaikų karjeros pasirinkimu.

Kartais tėvams atrodo, kad vaikai jau tokie subrendę, savarankiški ir atsakingi, kad gali patys priimti sprendimus, kad tėvai nebėra autoritetai ir jų nuomonė nebesvarbi. Tačiau tėvai yra patys svarbiausi ir artimiausi žmonės, todėl jų dalyvavimas vaikų profesinio apsisprendimo kelyje labai reikšmingas ir įtakingas.

Kalbantis su vyresnių klasių moksleiviais, paaiškėjo, kad jiems labai svarbu, jog tėvai būtų neabejingi ir dalyvautų priimant sprendimus dėl ateities. Atliekant apklausą, dauguma tėvų sakė, kad jų vaikai, spręsdami, ką daryti baigus mokyklą, prašė pagalbos.

Didžiausią nerimą paaugliai išgyvena, kai tėvai daro neigiamą įtaką. „Tėvai, „neigiamai įsitraukiantys“ į vaikų karjeros procesą, nuolat dominuoja ir kontroliuoja savo vaikus. Tokie tėvai žino, kuo vaikui reikia domėtis, ką geriau mokytis, kokias mokyklas rinktis, kokios profesijos perspektyvios. Jie taip pat žino, ir ko vaikams nereikėtų rinktis. Tokių tėvų vaikai dažnai, ignoruodami savo troškimus, siekia tėvų išrinktos karjeros, bijo nuvilti savo tėvus, prieštarauti jų norams. Kita vertus, jie išgyvena stiprų nusivylimo ir kaltės jausmą, jei nepatenkina tėvų lūkesčių.

Ne mažesnė blogybė yra ir tėvų neįsitraukimas, nedalyvavimas vaikui renkantis profesinį kelią. Dažnai tėvai leidžia vaikams apsispręsti savarankiškai. Tačiau jaunuoliai jaučiasi daug stipresni ir labiau savimi pasitiki, jei su tėvais gali kalbėtis, diskutuoti, ieškoti atsakymų. Netgi tais atvejais, kai vaikai atsispyrę tėvų bandymui juos paveikti, pasako savo sprendimą ir jį įgyvendina, nesijaučia labai ramūs ir laimingi, nes neapleidžia jausmas, kad nepatenkino tėvų lūkesčių. Vaikų profesiniams sprendimams įtakos turi tėvų lūkesčiai vaikų išsilavinimo ir karjeros srityse, tėvų pavyzdys, kurį mato vaikai, vertybės, kurias tėvai transliuoja šeimoje, draugams ir visuomenei, vystymosi ir mokymosi galimybių pasiūla tėvų savo vaikams bei vaikų ir tėvų santykių kokybė.

Ne tik santykiai su tėvais, bet ir santykiai tarp brolių ir seserų daro įtaką asmenybės formavimuisi. Broliai ir seserys dažniausiai konkuruoja tarpusavyje, taip formuodami savo identitetą. Dažnai tėvai lygina savo vaikus vieną su kitu. Toks lyginimas gali sukelti pasipriešinimą arba norą siekti ne savo tikslų, bet įtikti tėvams ir būti tokiu pat geru vaiku kaip brolis ar sesuo. Savo ankstyvų patirčių ir santykių supratimas gali padėti suaugus atpažinti ir suvokti savo karjeros proceso kliūtis.

Kadangi karjeros vystymasis yra visą gyvenimą trunkantis procesas, šeimos kontekstas irgi visą gyvenimą nuo jo neatsiejamas. Tėvų ir vaikų santykių pobūdis bei jų kaita nulemia, kokią įtaką tėvai darys vaikų karjeros vystymosi procese.

Apibendrindama tėvų įtakos galią vaikų pasirinkimams karjeros klausimais, noriu pabrėžti, kad tėvai neturėtų užkrauti savo tikslų vaikams, o jų pasiekimai neturėtų tapti tėvų pasiekimų atspindžiu. Rodydami susidomėjimą, tėvai turi leisti vaikams pažinti save, atskleisti savo gebėjimus, trūkumus ir privalumus, siekius, norus ir galimybes. Kai kurie paaugliai baiminasi pasirinkti meninę karjerą, o ne praktinę profesiją, pavyzdžiui, teisę ar mediciną. Jei vaikas iš tiesų save realizuoja toje srityje, tėvai, pritardami tokiam pasirinkimui, nes vaikui šioje srityje geriausiai sekasi, atvers kelią profesionalumui ir suteiks paramą tikslams įgyvendinti.

AR TIKRAI GERAI PAŽĮSTU SAVO VAIKĄ?

Tikriausiai ne vienas jūsų nusistebėjote: juk gyvenate su savo vaiku jau ne vieneri metai, kaip galite jo nepažinoti?! Deja, dirbant su jaunuoliais ir jų tėvais tenka pastebėti, kad neretas atvejis, kai tėvai tik įsivaizduoja pažįstantys savo vaiką. Iš tiesų jie pažįsta savo pačių sukurtą vaiko paveikslą, o ne tą žmogų, asmenybę, kurią augina. Geresnis vaiko pažinimas gali stipriai pakeisti tėvų požiūrį į jį.

Planuodami savo karjerą jaunuoliai dažnai nori atlikti psichologinius testus, kurie nustatytų asmenybės tipą, parinktų tinkamiausią veiklą ar profesiją. Tai vienas iš būdų geriau pažinti save. Tačiau jei testų atsakymais pasikliaujama kaip vieninteliu žinių apie save šaltiniu, laukia nusivylimas. Pirmiausia, paaugliai neblogai pažįsta save, antra, tėvai tikrai gerai pažįsta savo vaikus. Tik kartais prireikia pagalbos padėti tai suprasti ar pamatyti. Mokytojų grįžtamasis ryšys taip pat gali suteikti nemažai informacijos apie vaiką ir padėti geriau jį pažinti. Juk mokytojai didelę dienos dalį praleidžia mokykloje su vaikais: bendrauja, mato, kaip jie elgiasi, kuo domisi, kokio tipo asmenybė yra vienas ar kitas vaikas. Taip pat karjeros konsultantai ar psichologai pokalbiu ir įvairiomis užduotimis gali padėti geriau pažinti save, atrasti tam tikrus dalykus.

Siūlau atlikti užduotį, kuri padės jums ir Jūsų vaikui šiek tiek daugiau pagalvoti apie save.

Užrašykite vertikaliai ant lapo savo vaiko vardą taip, kad prie kiekvienos vardo raidės galėtumėte parašyti bent po žodį. Kiekvienai vaiko vardo raidei sugalvokite po savybę (kuri prasidėtų ta raide), kurią turi jūsų vaikas. Geriau, kad savybės būtų teigiamos. Jei niekaip nepavyksta sugalvoti teigiamos, parašykite tokią, kokia atėjo į galvą. Pavyzdžiui:

G – .....
R – .....
E – .....
T – .....
A – .....

Atlikę užduotį, galite surašyti ir daugiau savo vaiko savybių. O tuomet siūlau sau atsakyti į šiuos klausimus:

- Kaip sekėsi atlikti šią užduotį? Ar buvo lengva, ar sunku?
- Kaip dažnai pastebite tas savybes ir pagiriate savo vaiką?
- Jei lengviau buvo sugalvoti neigiamas savybes, kaip manote, kodėl?
- Pasvarstykite, kaip jūsų įvardintos savybės gali padėti, o gal trukdyti vaikui gyvenime ir profesinėje veikloje. Kokioms profesijoms reikalingos tokios savybės?

Šią užduotį pasiūlykite atlikti ir savo vaikui. Tuomet galite apsikeisti lapais ir aptarti. Neretai tėvai nustemba, kad jie dar daugiau sužino apie savo vaiką, nes jis save mato kitaip, arba išskiria kitas savybes nei tėvai. Galbūt vaikas daugiau sužinos apie save, kokį jį matote jūs ar kiti aplinkiniai, ko jis nežinojo apie save. Taip galėsite susidaryti platesnį vaizdą apie savo vaiką ir tuo pačiu su vaiku aptarti, kokioms profesijoms tinka jo savybės ir kompetencijos. Tai gali būti akstinas pasikalbėti apie profesijų pasaulį, apie jūsų vaiko sprendimus.

Jei norėtumėte plačiau paanalizuoti savo vaiko savybes, polinkius ir gebėjimus, siūlau atlikti dar vieną užduotį.

Užbaikite pradėtus sakinius:

- Pirmoji profesija, kurią vaikystėje paminėjo mano vaikas, yra ...
- Vaikystėje mano vaikas mėgdavo žaisti ...
- Mano vaiko ryškiausias bruožas bendraujant su bendraamžiais ...
- Mano vaikas mėgsta skaityti knygas (skaityti ar žiūrėti informaciją medijose) apie ...
- Iš sporto (meno) sričių mano vaiką labiausiai domina ...
- Ko nors siekti vaikui padedantis charakterio bruožas yra ...
- Mokykloje mano vaikui gerai sekasi ...
- Mokykloje mano vaikui sunkiai sekasi ...
- Galvodamas apie ateitį mano vaikas svajoja ...
- Dažniausiai iš kitų žmonių apie savo vaiką girdžiu ...
- Didžiausia vertybe gyvenime mano vaikas laiko ...
- Mano vaikas į nesėkmes reaguoja ...

Viena mama, dalyvaudama tėvų grupėje apie vaikų karjeros pasirinkimą, dalinosi:

„Pirmųjų užsiėmimų metu vis nekantravau – norėjosi eiti tiesiai prie temos apie profesijos pasirinkimą ir atrodė, kam čia dar gaišti laiką kalbant apie tai, kaip svarbu yra išmokti kalbėtis su paaugliu. Iš tiesų maniau, kad kalbamės pakankamai, tačiau kai reikėjo atlikti Jūsų duotą užduotį, supratau, kad dar daug ko apie savo vaiką nežinau. Pradėjusi daugiau domėtis savo vaiku, sulaukiau reakcijos: „Kas, mama, tau čia pasidarė, kodėl giliniesi?“ Teko aiškinti, kad man rūpi mano vaiko gyvenimas ir ateitis. Pasirodo, jam tuos žodžius reikėjo garsiai ištarti, o man atrodė, kad tai savaime suprantama.“

Pasirodo, tai, ką mes laikome savaime suprantamais dalykais, ne visuomet yra taip pat kitų žmonių akimis. Tad kuo daugiau bus jūsų ir jūsų vaiko atviro bendravimo, tuo geriau pažinsite savo vaiką ir tuo lengviau galėsite jam padėti, kai ateis laikas apsispręsti dėl būsimos profesijos.

KAIP AŠ RINKAUSI PROFESIJĄ?

Kad geriau galėtumėte suprasti savo vaiko situaciją, siūlau prisiminti save, kai jūs buvote tokio amžiaus kaip dabar jūsų vaikas. Truputį įsijauskite į tą vaidmenį. Jūsų pačių patirtis gali padėti jums suvokti, kaip jūs pats darėte pasirinkimus, kas padėjo apsispręsti, kokios pagalbos būtų reikėję, kas trukdė, ir suprasti, kaip vyksta pasirinkimai, kas daro jiems įtaką ir kaip sprendimai keičiasi gyvenime.

Prisiminkite, kaip jūs rinkotės profesiją, kai baigėte mokyklą. Atsakykite į šiuos klausimus:

- **Kas lėmė jūsų studijų, darbo veiklos pasirinkimą, kai baigėte bendrojo lavinimo mokyklą?**
- **Kas jums buvo svarbu renkantis profesiją, karjerą?**
- **Ar dabar esate tos profesijos atstovas?**
- **Kaip keitėsi gyvenime jūsų profesinis kelias?**
- **Jei keitėsi jūsų profesija, kas turėjo tam įtakos?**
- **Ar norėtumėte dabar pakeisti savo profesiją?**
- **Kaip manote, kas yra svarbiausia galvojant, kokią profesiją pasirinkti?**
- **Ką patartumėt savo vaikui, renkantis profesiją?**

Kai vedu seminarus, visada paprašau dalyvių pakelti rankas, jei jie dirba darbą, tiesiogiai susijusį su įgyta profesija. Kaip manote, ar daug rankų pakyla? Dažniausiai mažuma, kokie 5 ar 10 proc. visų dalyvių. Kaip jūs galvojate, kur dauguma dirba pagal įgytą specialybę? Tikriausiai ten, kur pagal pašaukimą nelengva ir reikia ilgai mokytis: tai mokytojai ir gydytojai. Mokytojų situacija labai keičiasi. Tikrai nemažai žmonių tampa mokytojais vyresniame amžiuje, t. y. daug vėliau, nei pasirenka profesiją.

Taigi, galvodami apie savo vaikus ir jų dabartinį pasirinkimą esame įsitikinę, kad jei rinksis gerą profesiją, tai pasirinkimas – visam gyvenimui. Tačiau ar galime būti tikri dėl ateities poreikio? Jei panagrinėtume įvairius darbo vietų tyrimus, matytume, kad kai kurios šiandieninės darbo vietos prieš keletą metų iš viso neegzistavo! O mes viliamės, kad mūsų vaiko pasirinkimas bus teisingas.

Viena klientė dalinosi savo patirtimi:

„Augome dvi seserys. Mano sesuo tvirtai žinojo, kad nori tapti architekte (mūsų tėtis architektas ir giminėje tos srities specialistų yra). O aš ilgai nežinojau, ką rinktis, dvejojau. Sesuo tikslingai mokėsi, ruošėsi ir siekė savo tikslo. Šiuo metu ji yra baldų dizainerė-projektuotoja. O kai aš baigiau mokyklą, nusprendžiau, kad reikia rinktis ką nors iš gamybos srities. Todėl stojau į medienos ir dizaino fakultetą. Baigusi studijas, darbą gavau pardavimo srityje. Ilgą laiką dirbau statybos ir interjero prekių didmeninėje prekyboje. Mano pareigos vis keitėsi, atsakomybė didėjo. Vieną dieną vadovai steigė personalo skyrių ir pasiūlė man tapti personalo vadove. Iššūkis buvo didelis, bet sutikau. Matyt, jie kažką įžvelgė, pastebėjo šiai pozicijai tinkamas mano savybes. Dabar jau daug metų dirbu su žmonėmis, turiu savo personalo kompaniją. Todėl galiu tvirtai pasakyti, kad tai, ką pasirinkau ir studijavau, nebuvo mano galutinė stotelė. Tačiau tuo metu įgytos žinios ir patirtis labai praverčia net ir dabar, kai tenka bendradarbiauti su gamybos įmonėmis ar ieškoti joms reikiamų specialistų.“

Šis pavyzdys tik dar kartą parodo, kad jauno žmogaus pasirinkimą lemia daugybė veiksnių: prestižas, tėvų profesija, draugų įtaka ir pan. Tačiau jis taip pat puikiai atspindi ir tai, kad pasirinkta studijų kryptis ir specialybė nebus galutinis profesinio kelio taškas, nekintantis visą gyvenimą. Juk nuolat kinta pati darbo rinka (o pastaraisiais metais tai vyksta itin sparčiai), kinta kiekvieno žmogaus asmeninė patirtis, nuolat atsiveria naujų galimybių. Šiuo metu yra pokyčių metas, auga karta, kuriai sunku ilgai užsiimti viena veikla. Dabartiniai kartai reikia greitų pokyčių, greitų rezultatų, grįžtamojo ryšio.

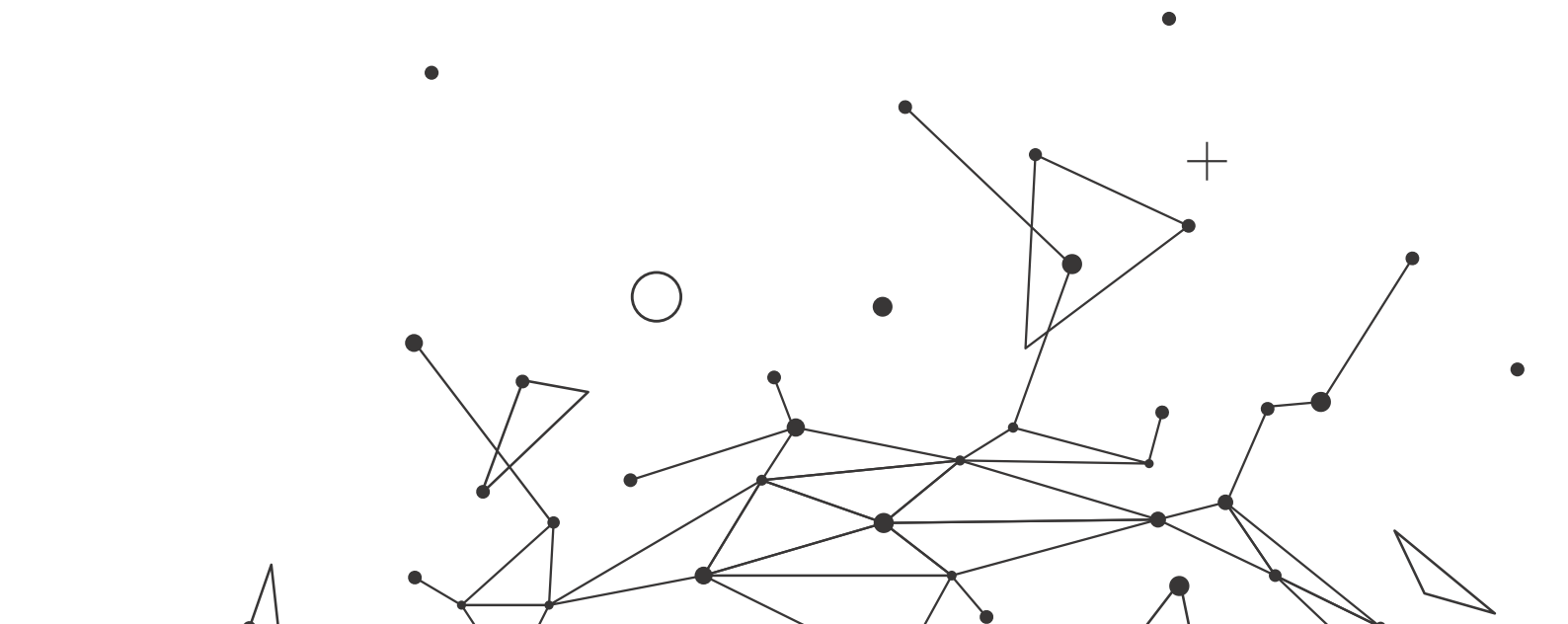

Kartais tėvams ar giminaičiams labai norisi primesti savo nuomonę, sureikšminti savo patirtį. Todėl verta prisiminti:

- Jei jums jūsų pasirinkimas buvo tobulas, nebūtinai jis bus geriausias jūsų vaikui. Gal jam geriau rinktis kitą variantą.
- Padėkite savo vaikui išmokti priimti sprendimus. Tai geriausia, ką jam galite suteikti.
- Jūsų vaikas labiausiai norėtų, kad jūs juo pasitikėtumėte ir tikėtumėte. Tikriausiai būdami tokių metų to paties tikėjotės iš suaugusiųjų.
- Jei nuolat patarinėsite savo vaikui ir saugosite jį nuo nemalonios patirties, turėsite tai daryti visą gyvenimą.
- Noras patarti = nepasitikėjimas savo vaiku ir jo galimybėmis. Žinokite, kad patardami jūs pasidalinate atsakomybe ir tampate atsakingi už savo vaiko pasirinkimus, klaidas ir nesėkmes.
- Klaidos ir nesėkmės padeda vaikui augti ir bręsti.

TĖVŲ KLAIDOS VAIKŲ AKIMIS

Konsultuojant paauglius pastebėta, kokias dažniausiai vaikai įvardina tėvų klaidas, vaikams renkantis profesiją ir planuojant karjeros kelią:

- **sprendžia už vaikus,**
- **juokiasi iš svajonių,**
- **nesidžiaugia pasiekimais,**
- **pamokslauja,**
- **nurodinėja,**
- **perša savo svajones,**
- **nepasitiki,**
- **neišklauso (bandymus paaiškinti prilygina paprasčiausiam atsikalbinėjimui).**

Vaikų įvardinti dalykai tikrai verčia mus suklusti ir dar kartą pažvelgti, kaip su jais bendraujame. Ar tikrai girdime, kai jie mums ką nors sako, ar tikrai norime suprasti, kaip jie jaučiasi, ar džiaugiamės savo vaikų sėkme, ar pastebime, kai jiems sekasi, galiausiai, ar parodome savo vaikams, kad suprantame, įsiklausome, džiaugiamės jais?

Prisiminkite, ko pirmiausia klausiate savo vaiko, kai pareinate namo. Kaip sekėsi? O gal kokį pažymį gavo? O ką jums sako jūsų vaikas? „Labas, pasiilgau!“ „Kaip sekėsi?“ O gal sako: „Tai kiek šiandien uždirbai, mama (tėti)?“ Tikriausiai suprantate, ką turiu galvoje, – skatiname jus domėtis ne tik ir ne tiek tuo, kokį pažymį vaikas šiandien gavo (tikriausiai jums patiems nebūtų labai smagu, jei namiškiai kasdien klausinėtų, kiek gi šiandien uždirbote). Paklauskite, ką jūsų vaikas šiandien veikė, kaip jam sekėsi (o gal nesisekė?) konkretus dalykas ar santykiai su kuo nors, kuo jis šiandien labiausiai džiaugiasi, su kuo bendravo ir t. t. Net nepajusite, kaip pradėsite geriau pažinti savo vaiką, ir bendravimas taps kur kas atviresnis.

Tiesa, tėvai dalyvavo apklausoje, kaip jiems atrodo, kokių klaidų jie daro padėdami vaikams apsispręsti dėl būsimos profesijos. Vienoje organizuotoje vaikų ir tėvų diskusijoje tėvų grupė įvardijo tris esmines klaidas, ko nederėtų tėvams daryti bendraujant su vaikais. Įžvalga šiek tiek su humoru, tačiau, jei gerai pagalvotume, yra tikrai teisinga:

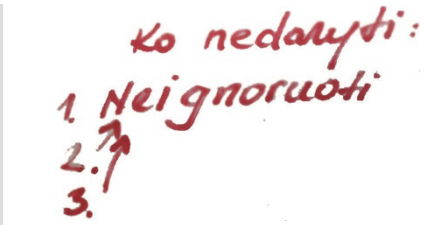

TĖVŲ KLAIDOS REMIANTIS PSICHOLOGŲ TYRIMAIS

Psichologai ir karjeros konsultantai, mokslininkai įvardina tokias pagrindines tėvų klaidas:

NESIDOMĖJIMAS. Nesidomėjimas yra kelių tipų: tėvai palieka vaiką vieną apsispręsti, kokį karjeros kelią, kokią profesiją jis toliau rinksis, arba tėvai apskritai nesidomi, kaip vaikas renkasi profesiją. Jei vaikas yra labai brandus ir linkęs kryptingai veikti, greičiausiai sunkumų nekils. Tačiau, kaip rodo įvairūs tyrimai ir pokalbiai su vyresniųjų klasių moksleiviais, dauguma jų yra sutrikę ir suaugusiųjų pagalbos jiems labai reikia. Tad tėvų nesidomėjimas tik dar labiau sutrikdo.

SPAUDIMAS. Spaudimas taip pat būna įvairus. Vienoks jis tuomet, kai tėvai bet kokia kaina verčia vaiką pasirinkti studijas universitete ar kolegijoje, visiškai nekreipdami dėmesio į tai, ką konkrečiai vaikas pasirinks. Kitoks spaudimas tuomet, kai tėvai daro įtaką vaikui pasirinkti jiems priimtiną profesiją, nekreipdami dėmesio į vaiko norus, polinkius, gebėjimus. Abiem atvejais spaudimas gali būti tiesioginis (kai tėvai atvirai išsako savo požiūrį) ir netiesioginis,

kai tėvai tarsi toleruoja ir pritaria vaiko pasirinkimui, bet iš tiesų savo veiksmais ir „tarp eilučių“ demonstruoja nepritarimą, kreipia vaiką, jų įsitikinimu, teisinga linkme. Bet, kaip jau kalbėjome ankstesniuose šios knygos skyriuose, nebūtinai vaiko stipriosios savybės ir gebėjimai yra būtent tie, kurių reikia tėvų profesijai, nebūtinai vaikas turi baigti universitetą, kad jam vėliau gerai sektųsi profesinė karjera. Beje, jau ne pirmus metus Lietuvoje pastebima tendencija, kad gausėja profesinių mokyklų studentų, maždaug trečdalis priimtųjų į profesines mokyklas jau turi aukštąjį išsilavinimą.

POŽIŪRIS. Mūsų mąstymas nelinkęs stipriai keistis metams bėgant. Praeities mąstymo modeliai ir patirtis sąlygoja dabarties suvokimą. O tai turi didelę įtaką sprendžiant vaiko karjeros klausimą. Visi turime išankstinius nusistatymus, kurie apriboja profesijos pasirinkimo galimybes. Dažnai, mums patiems nesuvokiant, sprendimai priklauso nuo požiūrio. Pavyzdžiui, giliai širdyje esame įsitikinę, kad profesija yra paveldima iš kartos į kartą, vadinasi, jei vaikas gimė gydytojų šeimoje, jis neabejotinai turi rinktis šią profesiją. Nes juk net mūsų šeimos genuose įrašyta šiai profesijai svarbi informacija, sako mūsų vidinis balsas. Arba norime vaikui perduoti šeimos verslą (nes taip pat esame įsitikinę, kad tik šeimos narys galės jį tinkamai valdyti). Arba priešingai – mums taip nepatinka mūsų pačių profesija, kad visais būdais stengiamės vaikui neleisti jos rinktis. Neretas atvejis, kai tėvams nepasiseka išpildyti savo profesinių svajonių ir jie bet kokia kaina stengiasi tas svajones perkelti savo vaikams, ignoruodami realybę, kad vaikas yra savarankiška asmenybė, kuriai tėvų svajonė nebūtinai yra priimtina. Įsitikinimų gali būti daugybė: „svarbu tik pinigai“, „svarbu ekonominis saugumas“, „svarbiausia diplomas“, „svarbiausia tiesiog turėti darbą, nesvarbu, koks jis“ ir pan. Svarbiausia laiku suprasti savo išankstines nuostatas, kad vėliau jos netaptų kliūtimi, mažinančia vaiko pasirinkimo galimybes.

Pasitikrinkite, kokios mintys sukasi jūsų galvoje:

- Noriu, kad vaikas dirbtų pelningą darbą
- Nenoriu, kad vaikas dirbtų juodą darbą
- Nenoriu, kad vaikas dirbtų rizikingą darbą, kuris keltų pavojų jo gyvybei
- Noriu, kad vaiko darbas būtų saugus
- Darbas, susijęs su menais ar sportu, jau pats savaime man atrodo kaip asmeninė drama
- Jei mėgstu savo darbą, noriu, kad ir vaikai sektų mano pėdomis
- Jei nekenčiu savo darbo, nenoriu, kad ir vaikai jį dirbtų
- Manau, kad tinkama mokykla ar universitetas savaime garantuoja nuostabią karjerą, todėl darau viską, kad tik vaikas patektų į konkrečią mokymo įstaigą

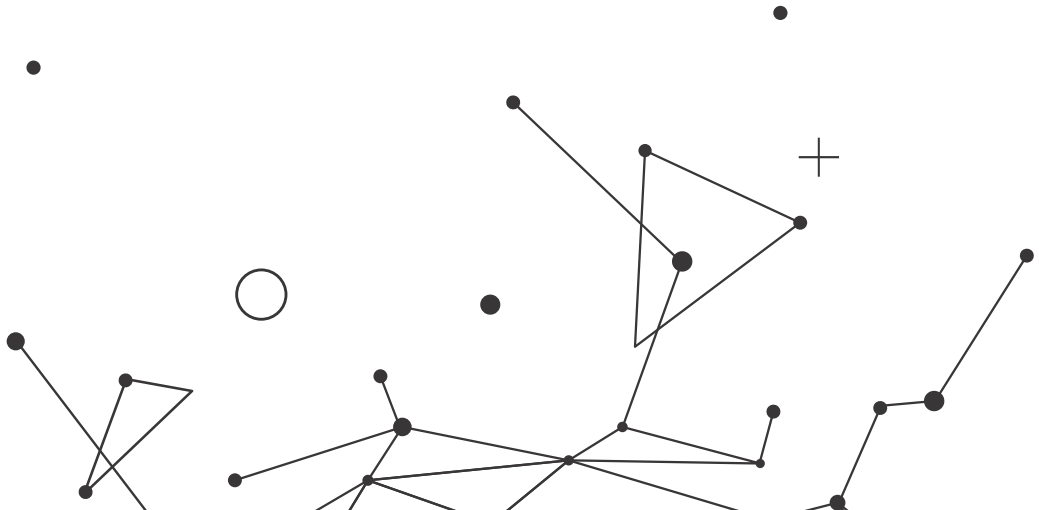

DAŽNIAUSIAI PASITAIKANČIOS VAIKŲ PASIRINKIMO KLAIDOS

Vaikai pasirinks tinkamą profesiją, o ateitis bus produktyvi ir sėkminga, jei jie rinksis iš kelių galimų alternatyvų, atsižvelgdami į savo gebėjimus, interesus ir vertybes, ir kai jų pasirinkimą palaikys jiems svarbūs asmenys.

NETEISINGA, KAI VAIKAI RENKASI:

- pagal **profesijos prestižą**. Kaip sako lietuvių liaudies išmintis, kiekviena lazda turi du galus: jei pasižiūrėtumėte į darbo biržose registruotų bedarbių specialybes, teisininkai yra viena pirmaujančių profesijų šia prasme, nors pačios profesijos prestižas tikrai aukštas,

- **dėl draugų įtakos**. Paauglystėje labai svarbus bendravimas su bendraamžiais ir nereti atvejai, kai apsisprendimą studijuoti tam tikrą dalyką lemia būtent draugą įtaka – geriausias draugas studijuoja programavimą ir aš taip pat, vien dėl to, kad rugsėjo pirmąją nestovėčiau nepažįstamų žmonių būry,

- **pagal profesijos atstovą**. Kartais nutinka taip, kad vaikas pažįsta kokios nors profesijos atstovą ir žavisi jo asmenybe, bet nebūtinai gerai išmano jo profesinę veiklą,

- **mokomą dalyką sutapatindami su profesija**. Profesija nėra vieno dalyko žinios. Kiekvienai specialybei reikalingos įvairiapusės žinios ir įgūdžiai, tad jei vaikui patinka matematika ir jis gerai skaičiuoja, buhalterio profesija nebūtinai bus jam pati tinkamiausia,

- **pagal nuostatas dėl darbo pobūdžio gamybos ar kitoje srityje**. Kartais šeimoje įdiegiame vaikui nuomonę, kad darbas tam tikroje srityje yra sunkus, nešvarus, neprestižinis ir pan.,

- **nesuvokdami savo asmeninių polinkių, gebėjimų ir savybių**. Bendraudama su klientais dažnai pastebiu, kad ne tik vaikams, bet ir suaugusiesiems įvardinti savo stipriąsias savybes nebūna lengva. Nuoširdus bendravimas su vaiku, teikiant jam grįžtamąją informaciją apie jo savybes ir gebėjimus, galėtų padėti šios klaidos išvengti,

- **neišmanydami pagrindinių profesijos rinkimosi žingsnių.** Kai vaikas nežino pagrindinių profesijos rinkimosi etapų, visas procesas jam atrodo painus ir sudėtingas. Tuo tarpu išskaidžius jį atskirais žingsneliais pasirodo, jog viskas yra kur kas paprasčiau, nei atrodė iš pradžių,

- **nusiteikę, kad renkasi visam gyvenimui.** Nepaisant to, kad gyvename sparčių pokyčių laikotarpiu, vis dar tenka susidurti tiek su vaikų, tiek ir su tėvų požiūriu, kad profesiją vaikas renkasi visam gyvenimui. Tokiu atveju priimant sprendimą kausto didžiulė baimė: o kas bus, jei neteisingai pasirinksiu?

Dar viena dažna klaida – įsitikinimas, kad sėkmę lemia tik žinios. Taip manydami, stengiamės vaiką mokyti įvairių papildomų dalykų, net neatsižvelgdami į vaiko polinkius ar gebėjimus. Svarbiausia, kad vaikas patektų į prestižinę mokyklą, įgytų „prestižinių“ žinių ir gautų prestižinį baigimo pažymėjimą. Emocinį intelektą tyrinėjantys psichologai nustatė, kad žmonėms versle, profesinėje veikloje sekasi ne tiek dėl techninių žinių, kiek dėl socialinių įgūdžių. Vienas pirmųjų šioje srityje atliktų tyrimų, inicijuotas Karnegio technologijų instituto specialistų, akivaizdžiai parodė, kad tik 15 proc. sėkmės atvejų priklausė nuo techninių žinių, o likusioji dalis – 85 proc. – nuo gebėjimo palaikyti santykius su kitais žmonėmis.

KĄ GERIAUSIA ŠIANDIEN RINKTIS VAIKUI?

Ekonomikos globalizacija, informacinių technologijų plėtra, globalūs socialiniai pokyčiai daro įtaką ir asmeninei žmonių karjerai. Dėl šių procesų pasaulis šiandien tapo visiškai kitoks nei prieš kelis dešimtmečius. Koks jis bus dar po dviejų ar trijų dešimtmečių, itin sunku prognozuoti. Tačiau būtina sekti pagrindines tendencijas, norint pasinaudoti atsiveriančiomis naujomis galimybėmis.

KAS ĮVYKO DARBO RINKOJE PER PASTARUOSIUS DEŠIMTMEČIUS?

Kompanijos mažina nuolatinių darbuotojų skaičių ir taiko kitas darbuotojų samdos formas, tokias kaip laikinas, trumpalaikis, ne visos darbo dienos įdarbinimas. Pasaulyje didėja darbo jėgos, taip pat ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų perteklius. Daugelyje šalių ryški nedarbo problema. Šiandien tenka konkuruoti darbo rinkoje ne tik su savo šalies, bet ir su viso pasaulio darbuotojais. Kita vertus, taip atsiveria darbo galimybės ne tik savo, bet ir kitose šalyse.

Keičiasi daugelio tradicinių ir atsirandančių profesijų reikalavimai turėti tam tikrą išsilavinimą ir žinių bei įgūdžių. Vis didesnę reikšmę įgyja bendrosios kompetencijos, tokios kaip iniciatyvumas, lankstumas, gebėjimas dirbti savarankiškai, motyvacija, kūrybingumas. Organizacijos nebenori prisiimti atsakomybės už darbuotojų karjerą. Aplinka greitai kinta, ilgalaikė darbo jėgos paklausa tampa praktiškai neprognozuojama, todėl auga pačių darbuotojų gebėjimas valdyti savo karjerą.

Atsiranda daugiau savarankiško darbo galimybių. Dėl sparčiai tobulėjančių informacinių technologijų šiandieninis žmogus turi galimybę dirbti ne biure, o, pvz., iš namų ar netgi iš kitos šalies.

Kiekviena mama ir tėtis nori savo vaikui kuo geriausios ateities, kad jis atrastų savo sritį, kad turėtų gerą darbą ir kad gyvenime jį lydėtų visapusė sėkmė. Taip, tikrai norisi padėti savo vaikams, patarti, ką gi iš tiesų geriau rinktis, kokie darbai yra „geri“, ko reikia mokytis, ką studijuoti, ko reikės ieškantis darbo, kaip tai daryti ir pan.

Noriu jus nudžiuginti (o gal kaip tik – nuliūdinti?), kad nė vienas pasirinkimas, koks jis tuo metu beatrodytų geras, negali užtikrinti sėkmingos karjeros visam gyvenimui. Šiuo metu perspektyvios specialybės nebūtinai bus labai perspektyvios ir ateityje. Turėdama didelę bendradarbiavimo su darbuotojų ieškančiais įmonių vadovais patirtį galiu ją apibendrinti ir pasakyti, ko ieško vadovai ir kokių darbuotojų reikia darbdaviams. Kaip jums atrodo, į ką labiausiai kreipiamas dėmesys ir kas nulemia darbdavių pasirinkimą įdarbinti vieną ar kitą žmogų? Patirtis ir gebėjimai? Deja, ne. Dažniausiai darbdavių pasirinkimą nulemia kandidato bendrosios kompetencijos. Žinoma, labai

svarbu, kokį darbą tas žmogus dirbs. Jei darbas yra techninis, nereikalaujantis jokių kitų įgūdžių, tik tam tikrų specifinių žinių ir techninių įgūdžių, greičiausiai darbdavys atsižvelgs tik į kandidato techninius gebėjimus. Nors, tiesą sakant, net ir šiuo atveju darbdavys įvertins ir bendražmogiškas savybes.

Bendrąsias kompetencijas ugdyti šiais laikais yra labai svarbu dar ir dėl to, kad pokyčiai dabartiniame pasaulyje tapo tokie greiti, kad bet kokios profesinės kompetencijos greitai pasensta, jeigu tik kurį laiką nėra naudojamos ir atnaujinamos. Neįmanoma kartą ir visiems laikams tapti kompetentingu specialistu. Norint sėkmingai atlikti nuolat besikeičiančius sudėtingus šiuolaikinius darbus reikia vis naujų profesinių kompetencijų. Dažnai jaunas specialistas į darbo rinką išeina tiksliai nežinodamas, koks naujų profesinių kompetencijų poreikis atsiras, kai jis pabaigs studijas ir ko dar reikės savarankiškai išmokti. Todėl labai prasminga susikurti tvirtą bendrųjų kompetencijų pagrindą, kuris padėtų efektyviai prisitaikyti prie nuolat besikeičiančio pasaulio ir esant būtinybei įgyti konkrečių profesinių kompetencijų, kurių reikia tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje.

Darbdaviai ieško darbuotojų, kurie sugebėtų gerai atlikti darbus. Ką tai reiškia? Jie ieško patikimų žmonių. Koks žmogus atrodo patikimas? Pasitikintis savimi, bet ne per daug – ne arogantiškas. O jūs ir jūsų vaikai – ar pasitiki savimi? Kaip tai atpažinti?

Štai eksperimentas: kaip atrodo savimi pasitikintys žmonės? Kai būsite mieste, prekybos centre arba bet kur kitur, kur būna daug žmonių, stebėdami žmones pabandykite suskirstyti juos į pasitikinčius savimi, lydimus sėkmės ir žmones, kuriems trūksta pasitikėjimo savimi. Darykite tai visai intuityviai, per daug neleisdami veikti protui. Galite kartoti šią užduotį keletą dienų, vis atkreipdami dėmesį į žmones ir priskirdami juos vienai ar kitai grupei. Dėl kokių dalykų jūs žmogų priskiriate vienai ar kitai kategorijai? Kaip tie žmonės atrodo, kaip skiriasi jų išvaizda, laikysena? Tikriausiai pastebėjote esminius dalykus. Žmonės, kuriems trūksta pasitikėjimo savimi, dažniausiai atrodo lyg neštųsi savo problemas ant pečių. Jie vaikšto lėčiau, nuleidę galvas, retai palaiko akių kontaktą su kitais žmonėmis, kalba gana tyliai. Arba gali būti atvirkščiai – tokie žmonės gali atrodyti labai aktyvūs, judesiai staigūs, kalba greitai, žvilgsnis laksto ir pan. Ir priešingai – savimi pasitikintys žmonės niekur neskuba, bet ir nevelka kojų, dažniausiai eina pasitempę, judesiai ir kalbėjimo maniera ramūs. Dažniausiai tokie žmonės šypsosi ir nevengia akių kontakto su kitais žmonėmis.

Darbdaviai vertina pasitikinčius, iniciatyvius, motyvuotus, nebijančius iššūkių ir gebančius greitai priimti sprendimus kandidatus. Jiems svarbu, kad žmogus norėtų ne tik gauti darbą, bet ir parodytų gerus rezultatus. Jiems įdomios tokios asmenybės, kurios turi savo tikslų ir nori juos pasiekti, moka bendrauti, dirbti komandoje. Darbdaviai vertina bendražmogiškas savybes, nors to dažniausiai neįvardina darbo skelbimuose. Pavyzdžiui, priimdami žmogų į pardavimo vadybininko pareigas, supranta, kad tam visai nebūtinas vadybos išsilavinimas. Reikalingos visai kitos kompetencijos, pavyzdžiui, socialinių santykių kūrimas, komunikabilumas, pasitikėjimas savimi, inteligencija – to universitetuose neišmoksi ir su prestižiniu diplomu neįgysi.

Bendradarbiaudama su darbdaviais, besirenkančiais darbuotojus, galiu teigti, kad darbdaviai ieško darbuotojų, kurie sugeba:

- **rodyti iniciatyvą,**
- **spręsti problemas,**
- **padaryti, ką pažadėjo, ir laiku atlikti darbus, prisitaikyti prie pasikeitimų,**
- **dirbti komandoje,**
- **nuolatos mokytis.**

Darbdaviai vengia žmonių, kurie sukuria problemų, vengia atsakomybės, laukia, kol jiems pasakys, ką daryti, vėluoja atlikti darbus, vengia atlikti tam tikrus paskirtus darbus, nelinkę mokytis daugiau ir tobulėti, stokoja motyvacijos siekti žinių. Kaip matome, šių dalykų neišmokstama pamokose ar paskaitose. Kad vaikai užaugtų turėdami šias savybes, reikia palaikyti atitinkamą gyvenimo kasdienybę ir auklėjimo strategiją.

Matome, kaip svarbu rūpintis ne tik vaiko žinių lygiu, papildomo mokymo ieškojimu, bet ir asmeninių savybių stiprinimu. Viena kertinių savybių yra savivertė. Savęs vertinimas – tai savęs paties, savo galimybių ir vietos tarp žmonių vertinimas. Nuo šio vertinimo priklauso žmogaus santykiai su kitais, savikritiškumas, reiklumas sau, požiūris į savo laimėjimus ir nesėkmes. Labai svarbu, kad tėvai ugdytų aukštą (adekvatų) savęs vertinimą. Jaunuoliai, kuriems būdinga aukšta savigarba, vertina save adekvačiai, žino savo stiprybes ir silpnybes. Jie pasitiki savo jėgomis ir galimybėmis, siekia užsibrėžtų tikslų, o susidūrę su sunkumais ir kritika, nepalūžta, nebijo būti atstumti.

KAIP STIPRINTI VAIKO SAVIVERTĘ?

Rodykite vaikams **meilę ir pagarbą**. Tai yra baziniai žmogaus poreikiai, kuriuos patenkinus, auga brandi ir pasitikinti asmenybė.

Priimkite savo **vaiko individualumą**. Kartais labai sunku priimti, kad vaikas dirba daug lėčiau nei mes arba atvirkščiai, bet reikia su tuo susitaikyti. Pastebėkite savo **vaiko stiprybes**.

Įvertinkite **vaiko įdėtas pastangas**, net jei darbas nėra atliktas tobulai arba taip, kaip jums norėtųsi.

Jei tenka kritikuoti, nedarykite to viešai. Pasakykite tai jam vienam. **Pasitikėkite savo vaiku**, leiskite suprasti, kad jis pats atsako už savo poelgius ir veiksmus.

Leiskite vaikams patiems spręsti savo problemas ten, kur jie tai gali daryti. Jei spręsite už juos, atimsite iš jų stiprybę ir patvirtinsite, kad jie yra niekam tikę.

Siekite bendradarbiavimo su savo vaikais. Kvieskite juos spręsti šeimos problemas, klauskite jų nuomonės apie reikšmingus šeimai dalykus, įtraukite į diskusijas šeimai svarbiais klausimais.

POŽIŪRIS Į KONSULTANTĄ

Ar konsultantas profesijos pasirinkimo klausimais yra įsibrovėlis jūsų šeimoje? Dažniausiai būtent taip apie jį galvojame. Gan dažnai susidarome nuomonę, kad jis per jaunas ir neturi vaikų auklėjimo patirties, o kai kurie tėvai netgi jaučiasi taip, tarsi konsultantas į juos žiūrėtų iš aukšto. Lankydamiesi pas konsultantą, neretai jaučiamės pripažįstą esantys nekompetentingi, turintys problemų ir prašantys pagalbos. Taip jaučiamės dėl to, jog neturime pakankamos informacijos apie konsultanto profesijos pasirinkimo klausimais vaidmenį ir naudą.

> Mūsų stiprybės kartu yra mūsų silpnybės. Neįmanoma žinoti visko ir sugebėti viską patiems atlikti. Štai kodėl mums reikalingi kiti.

Kokie geri benorėtume būti, kaip stipriai besistengtume, esame riboti ir negalime žinoti absoliučiai visko. Lipdami karjeros laiptais, siekiame būti profesionalai. Siekdami būti puikiais specialistais vienoje srityje, negalime būti gerais specialistais kitoje. Konsultantas yra specialistas. Tačiau jeigu jums kyla klausimų dėl jo kompetencijos, visada galite apsilankyti pas kitą. Konsultanto rankose yra ne tik visos reikalingos žinios ir patirtis, jis dar ir pasiruošęs jums pagelbėti. Konsultantas nenusprendžia, kokį mokymosi ar profesinį kelią paauglys turi pasirinkti. Jis tik padeda vaikui pažinti save, stiprinti pasitikėjimą savimi ir tikėti savo pasirinkimu.

Beveik visi esame įsitikinę, kad savo vaiką pažįstame puikiai, bet juk vaikai mus taip dažnai nustebina! Lygiai taip pat mus nustebina ir žmonės, kuriuos manome gerai pažįstą. Save suvokiame kaip veiksmų ir minčių būtybę, tačiau psichologas mums gali padėti įžvelgti gabumus, talentus ir galimybes, kurių net nenutuokiame turį. Konsultantas sugeba įžvelgti visus vaiko kompleksus, pasitikėjimo savimi trūkumą, mokymosi sunkumus ar bendravimo problemas ir gali pasiūlyti būdus, kaip šių trūkumų atsikratyti. Be to, psichologas ar konsultantas nėra tėtis ar mama. Jam vaikas gali labiau atsiverti ir pasipasakoti, ko jis nori, kas jam labiau patinka ir kas nepatinka. Bijodamas pasipriešinti tėvams, vaikas gali pasipasakoti konsultantui. Tai gali būti pagalba ieškant savo tikrojo kelio.

PATARIMAI TĖVAMS

Humanistinės psichologijos įkūrėjas *Carlas Rogersas* teigia, kad gyvenimas, kitaip nei labirintas, turintis tik vieną teisingą kelią, yra kupinas galimybių ir įvairiausių kelių, bet žmonės dažnai nenori ar negali jų pamatyti. Norėdami gero gyvenimo turime išlikti lankstūs ir atviri tam, ką duoda gyvenimas. Visa tai galima sudėti į tokią schemą:

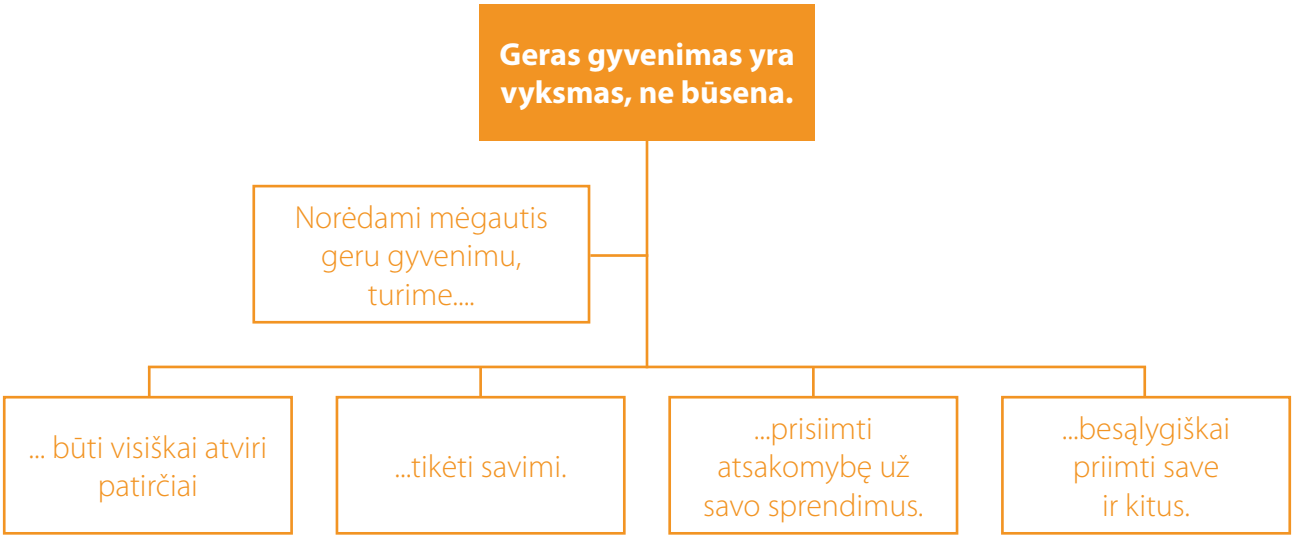

Šiuo metu jaunimas ilgiau užtrunka savo karjeros kelyje. Jiems gali tekti priimti net keletą sprendimų savo gyvenime ir keisti savo pasirinkimus. Manoma, kad šiuolaikiniam penkiolikmečiui gali tekti pakeisti apie 20 darbdavių ir penkias profesijas per savo gyvenimą. Kartais jie dirbs kam nors, kartais su kuo nors, o kartais galbūt bus patys sau darbdaviai.

Žinoti, ko nori,
yra labai didelė stiprybė.

- Tėvai bijo, kad jų vaikas gali priimti neteisingą sprendimą. Šiame greit besikeičiančiame pasaulyje nėra tokio dalyko kaip neteisingas pasirinkimas, kadangi karjeros pasirinkimas nėra vienkartinis įvykis. Karjera dabar yra kaip kelionė, kuri turi daug maršrutų, kelių ir krypčių, kurioje nuolat atsiranda naujų galimybių. Šiame kelyje bus nelygumų: duobių ir kalnų. Svarbiausia padėti paaugliui įveikti tuos sunkumus kelyje. Atsparumas ir pusiausvyra – tai labai svarbus įgūdis XXI a. darbo pasaulyje.

- Šiuolaikiniame pasaulyje jūsų vaikui neužteks vien tik pabaigti universitetą. Bendrieji gebėjimai, tokie kaip bendravimas, problemų sprendimas, asmeninės savybės ir gebėjimas greitai adaptuotis dabar vertinamas kaip niekad. Pagalvokite, kaip vaikui padėti atskleisti savo stipriąsias savybes. Paskatinkite savo vaiką lankyti įvairius kursus, dalyvauti projektinėje veikloje, savanoriauti, keliauti arba laisvu laiku kur nors įsidarbinti. Taip jie įgis įgūdžių ir patirties, kas vėliau jiems padės priimti sprendimą, ką jiems reikia rinktis.

- Nenuvertinkite savo, kaip tėvų, svarbos ir įtakos savo vaikų karjeros pasirinkimui. Daugelis tyrimų parodė, kad tėvai daro didesnę įtaką nei mokytojai, konsultantai ar draugai. Yra nustatyta, kad jaunuolis turi turėti savo karjeros planą iki 25 metų. Karjeros plano neturėjimas gali stabdyti profesinį augimą. Ruošiantis profesiniam keliui didėja įsitraukimas mokytis, gerėja pasiekimai, auga pasitikėjimas savimi bei plečiasi darbo rinkos pažinimas.

- Tai yra jūsų vaiko, o ne jūsų sprendimas.

- Nesielkite taip, lyg jūsų vaikas būtų jūsų pratęsimas. Jūsų vaikas yra unikalus. Nenuvertinkite to, kas jums nepatinka ar ko nemėgstate daryti. Jūsų vaikui nebūtinai patiks tai, kas patinka jums, ir jis nebūtinai darys viską taip pat, kaip darote jūs.

- Padėkite vaikui atpažinti savo stiprybes ir aistras. (Galite kartu atlikti šioje metodikoje pateiktus pratimus arba paskatinti nueiti pas karjeros konsultantą.)

- Jei jūsų vaikas jau žino, ką jis norėtų veikti, padėkite jam susirasti tos srities konsultantą arba artimiau susipažinti su ta veikla.

- Pasiūlykite savo vaikui kuo įvairesnių veiklų, kad galėtumėte suprasti, kas jam kelia susidomėjimą. Pasiūlykite jam praleisti laiko gamtoje, susipažinti su menais, mokslu, muziejais, gyvūnais, kelionėmis ar žmonėmis. Yra tiek daug galimybių leisti laiką kartu. Atkreipkite dėmesį, kas kelia jūsų vaiko susidomėjimą. Jei jūsų vaikas kuo nors susidomės, paraginkite apie tai sužinoti daugiau, kartu ieškokite informacijos.

- Labai svarbu, kad jūsų vaikas susirastų draugų, kurie turi panašių pomėgių, domisi ta pačia veikla. Tokioje grupėje vaikas galės augti kaip asmenybė ir ugdyti savo kompetencijas.

- Būkite pavyzdžiu. Vaikas turi matyti, kad tėvams patinka jų darbas, jie yra patenkinti dirbdami savo darbą. Kai jūsų vaikas matys, kad kuriate karjerą, kurią tikrai mėgstate, jis žinos, kad jam taip pat įmanoma susirasti ir dirbti mėgiamą darbą.

- Būkite kantrūs ir padrąsinantys. Priminkite savo vaikui, kad dirbti mėgstamą darbą dažniausiai yra ilgas savęs ieškojimo ir eksperimentavimo kelias. Kad galima keisti kryptį planuojant savo karjeros kelią.

BIBLIOGRAFIJA

A.Blandė, E. Gudelienė. „Paauglystė: šeimos santykių išbandymas“. Šviesa, 2019 m.

R. Klimašauskienė, S. Novikovienė, K. Žilienė. „Patarti negalima, pasitikėti. Tėvams apie vaikus ir jų sprendimus“. Švietimo mainų paramos fondas, 2015 m.

„Mano vaikas renkasi karjeros kelią“. Švietimo mainų paramos fondas. 2012 m.

„Mano vaikas renkasi karjeros kelią“. Redaktorė Anna Paszkowska-Rogacz, 2008 m.
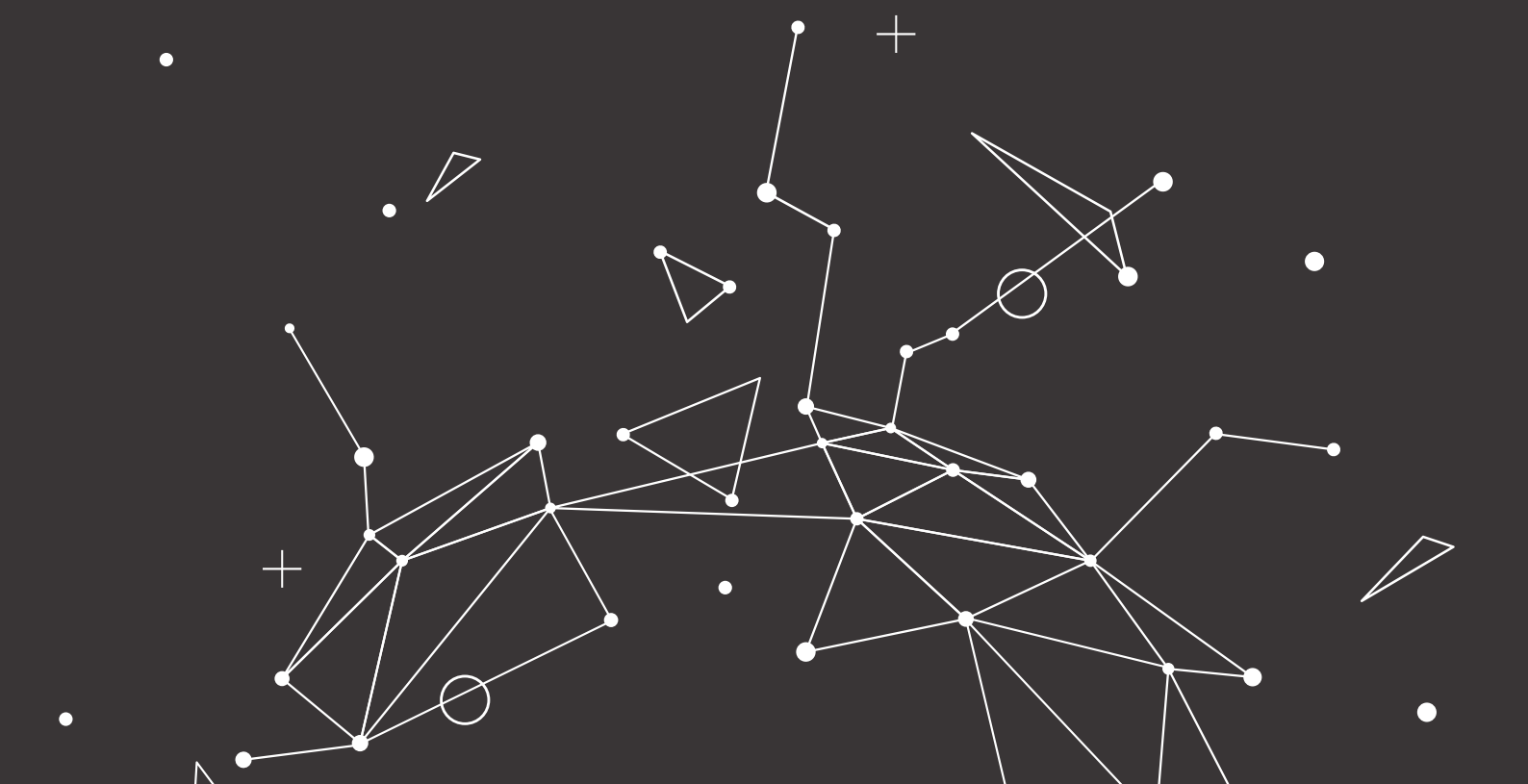
„Psichologija“. Alma littera, 2017 m.